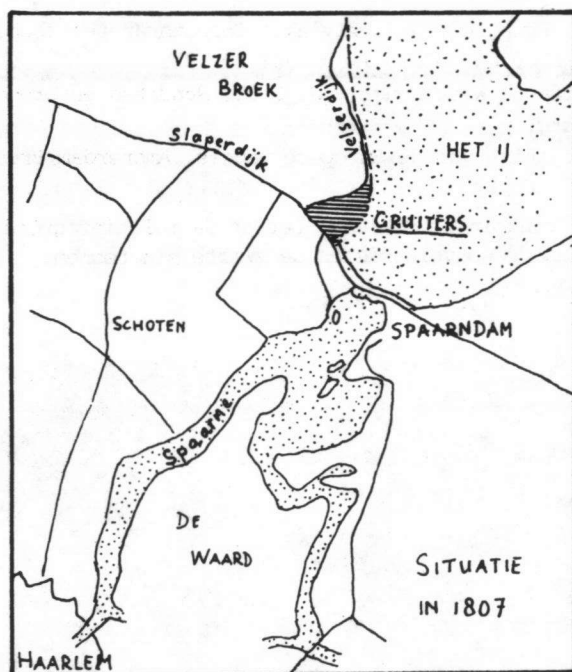

DE GRUITERS: EEN KLEIN MAAR WAARDEVOL GRASLANDGEBIED

Inleiding

Direct ten noorden van Spaarndam bevindt zich een stukje grasland bekend als "de Grueters". Voor de drooglegging van het IJ was het een buitendijs stuk land. De binnendijs gelegen Velserbroekpolder werd beschermd door de uit de 13^e eeuw daterende Velserdijk. Vanaf 1627 zorgde de Slaperdijk bij eventuele overstroming of dijkdoorbraak voor bescherming van het achterland (Zie figuur 1).

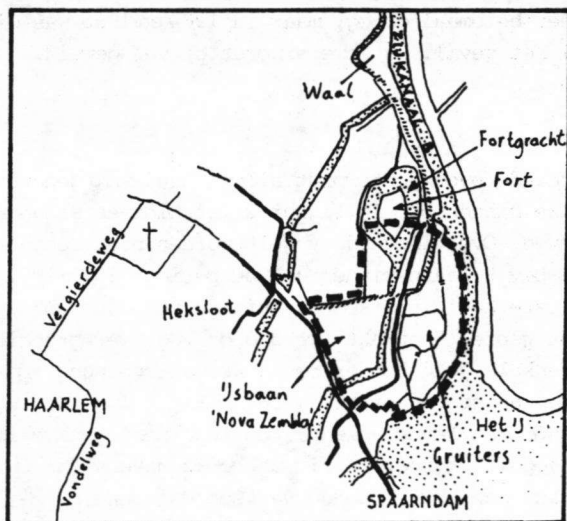

Figuur 1.
Situatie
in 1807.

De naam Gruiter is afkomstig van een plantaardige stof die gebruikt werd bij de bierbereiding. Het heeft betrekking op Gagel (*Myrica gale*), een struik die in moerassige streken groeit en mogelijk ook in de Grueters gestaan heeft.

Na de aanleg van het Noordzeekanaal in 1876 onstonden de IJ-polders, waardoor langs de Gruiters het zijkanaal-B kwam te liggen. Het IJ werd van een binnenzee omgevormd tot de huidige kleine plas ten noorden van het dorp Spaarndam.

Een laatste belangrijke verandering kwam tot stand aan het eind van de 19^e eeuw toen als onderdeel van "de Stelling van Amsterdam" het fort benoorden Spaarndam werd aangelegd met de bijbehorende liniewal. Hierdoor werd de Gruiters in twee delen gesplitst; enerzijds het westelijk en tegen de liniewal gelegen deel (ca. 9 ha), welke dienst ging doen als ijsbaan van Spaarndam (Nova Zembla); anderzijds het tegen zijkanaal B gelegen deel, nu bij vogelwerkgroepleden bekend als de Gruiterspolder (ca. 13 ha). Zie figuur 2.

Figuur 2.
Huidige
situatie.

Beschrijving

Het gehele gebied van de Gruiters bestaat uit grasland op een kleiige bodem en is nog steeds als buitendijs land te herkennen door het ontbreken van een dijk langs het zijkanaal. Langs het IJ heeft zich een vrij brede rietkraag ontwikkeld.

Vegetatiekundig behoort het grasland tot een storingstype met bepaalde delen die een vochtige tot natte bodem hebben met

vochtminnende soorten.

Vlak achter de liniewal loopt een weg naar het fort benoorden Spaarndam vanwaar men een goed zicht heeft op de Gruiterspolder. Uit avifaunistisch oogpunt vormen de ijsbaan, de Gruiterspolder en de fortgracht samen met de Heksloot en het IJ een eenheid, waar regelmatig uitwisseling en verschuiving optreedt.

Wat het beschreven gebied zo interessant maakt is de omstandigheid dat het tijdens het winterhalfjaar onder water staat. In de loop van november, soms al iets eerder, wordt de ijsbaan namelijk onder water gezet. Omdat de Gruiterspolder in waterstaatkundige zin verbonden is met de ijsbaan komt ook deze blank te staan (10-30 cm. water). In de tweede helft van maart begint het gebied weer droog te vallen. Gedurende enkele weken ontstaan dan slikkige omstandigheden. In april is het gebied meestal al weer helemaal droog, maar in 1984 en 1986 was dit pas begin mei het geval. 's Zomers wordt er vee geweid.

Vogels

In het onderstaande overzicht wordt alleen een beeld gegeven van de vogels welke binnen het in figuur 2 met blokjes aangegeven gebied verblijven. Overvliegende vogels worden niet behandeld. Het overzicht bevat waarnemingen uit de periode 1977-1987, maar het grootste deel is afkomstig uit de periode 1983-1987, omdat toen het gebied "ontdekt" werd door vogelwerkgroepleden (en door een enkele jeugdbonder, red). De waarnemingen zijn afkomstig uit de waarnemingenrubriek in de Fitis (mededelingenblad van de VWG Zuid-Kennemerland), het waarnemingenarchief van dezelfde vogelwerkgroep en uit dagboekgegevens (hieruit blijkt het belang van het bijhouden van een dagboek).

Broedvogels

Als broedgebied is de Gruiters niet van grote betekenis. De omvang van het gebied is daarvoor ook te gering. Bovendien wordt het gebied doorsneden door een liniewal met populieren en begrensd door een munitiedepot met populierenaanplant. Het is bekend dat weidevogels de directe nabijheid van dit soort opgaande elementen vermijden.

Een broedvogellijst met de resultaten van inventarisaties in 1978 en 1987 is gegeven in tabel 1.

	1978	1987
Wilde Eend	1	2
Slobeend	0	1
Bergeend	1	0-4
Kievit	9	2
Scholekster	0	1
Grutto	1	0
Tureluur	1	1
Meerkoet	0	1
Patrijs	1	1
Veldleeuwerik	1	0
Graspieper	1	0
Gele Kwikstaart	0	1
Rietzanger	1	0
Kleine Karekiet	2	0-3
Bosrietzanger	0	1
	19	11-18

Tabel 1. Broedvogels van de Gruiters in 1978 en 1987.

Het teruglopen van de stand van de Kievit en het verdwijnen van Grutto, Veldleeuwerik en Graspieper is waarschijnlijk deels toe te schrijven aan de toenemende verstoring. Het aantal woonboten in zijkanaal B is sterk toegenomen en deze liggen nu reeds tot aan het IJ.

's Winters wordt het gebied met zijn grote aantallen vogels in het algemeen ontzien, maar 's zomers, als het gebied droog ligt wordt het dagelijks betreden door bewoners die hun boten sneller willen bereiken. Deze dagelijkse betreding maakt vestiging van veel broedvogels waarschijnlijk niet mogelijk.

Niet-broedvogels

De Gruiters is vooral van belang als doortrek- en overwinteringsgebied voor met name eenden en steltlopers, vanwege de gunstige omstandigheden (voedsel- en slaapgelegenheid).

In tabel 2 is voor de belangrijkste soorten het voorkomen per maand weergegeven.

Meestal worden de ijsbaan en de Gruiterspolder in de loop van november onder water gezet. Eerst ontstaat dan een plas-dras situatie, die dan een zeer geschikt biotoop vormt voor Smient, Slobeend, Wintertaling, maar ook Watersnippen, die zich ophouden in de dekking van de vegetatie. De aantallen kunnen oplopen tot meer dan 300 exemplaren.

Soort	J	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D
Bergeend	8	13	12	20	8	4	4	-	-	-	3	4
Smient	380	1280	1300	17	-	-	-	-	-	190	950	1130
Krakeend	4	5	11	4	-	-	-	-	-	-	-	1
Wintertaling	35	60	60	28	1	-	-	-	-	20	93	88
Pijlstaart	2	2	10	1	-	-	-	-	-	1	-	1
Slobeend	36	27	52	30	4	2	2	-	-	55	52	46
Meerkoet	480	354	302	128	23	8	11	6	8	25	190	1005
Waterhoen	50	57	42	33	-	-	1	-	-	4	6	61
Scholekster	-	46	62	103	8	3	4	-	-	-	-	5
Kluut	-	1	14	17	-	-	-	-	-	-	-	-
Bontbekplevier	-	2	16	16	3	-	-	-	-	-	-	-
Goudplevier	100	90	30	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Kievit	475	479	405	35	15	8	11	5	9	20	60	2000
Bonte strandloper	55	3	26	7	-	-	-	-	-	-	2	28
Kemphaan	4	18	25	32	-	-	-	-	-	-	3	-
Watersnip	94	30	100	11	1	-	-	-	-	82	330	48
Grutto	-	5	160	32	6	4	3	1	-	-	-	-
Tureluur	-	3	17	16	4	4	2	-	-	-	3	9
Zwarte ruiter	-	1	1	1	1	-	-	-	-	-	6	5
Kokmeeuw	31	74	200	119	13	12	3	6	5	23	54	580
Zilvermeeuw	11	15	129	4	-	-	-	-	-	15	40	400
Graspieper	5	15	80	25	6	3	5	-	-	-	-	18
Waterpieper	-	-	7	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Witte Kwikstaart	-	1	31	28	-	-	-	-	-	-	3	1
Gele Kwikstaart	-	-	-	30	6	4	2	-	-	-	-	-

Tabel 2. Maximale aantallen van de belangrijkste doortrekkers en wintergasten in de periode 1977-1987 per maand.

De hele winter wordt het gebied gebruikt door meeuwen; vooral als rustplaats, maar ook als slaapplaats. De aantallen kunnen oplopen tot 400 exemplaren voor de Zilvermeeuw, tot 85 voor de Stormmeeuw, 580 voor de Kokmeeuw en 30 voor de Grote Mantelmeeuw.

In de winter bereiken Smient en Meerkoet hun top; beide zijn in de periode december-februari waargenomen in aantallen tot meer dan duizend exemplaren. Er is dan een belangrijke uitwisseling met het Hekslootgebied.

Als de vorst invalt proberen Smient en Meerkoet, maar ook Goudplevier en Kievit in eerste instantie (op het ijs) aanwezig te blijven. Bij aanhoudende vorst worden deze soorten evenwel definitief van hun voedsel afgesneden. De vogels verdwijnen en hun plaats wordt ingenomen door schaatsliefhebbers. In de loop van februari verschijnen meestal weer de eerste groepen steltlopers zoals Scholeksters en Grutto's. De absolute top wat betreft vogels wordt bereikt in maart, wanneer door de langzaam zakende waterstand een afwisseling ontstaat tussen open water, plas-dras situaties en droogvallende slikkige delen. Veel soorten bereiken nu hun hoogste aantallen: Slobeend, Winter-taling, Pijlstaart, Grutto, Bonte Strandloper, Bontbekplevier en Kemphaan.

De Gruiterspolder, gezien vanaf de Liniedijk. Foto: Joop Kottman.

Al deze door elkaar heen lopende en zwenkende vogels bieden dan een fantastisch schouwspel. Onder toenemend slikkige omstandigheden krijgen deze soorten gezelschap van soms tientallen Witte Kwikstaarten, Gele Kwikstaarten en Graspiepers, met elk jaar Waterpiepers (max. 7), Rouwkwikstaarten (max. 2) en Engelse Gele Kwikstaarten.

In jaren dat de slikkige omstandigheden tot in april voortduren blijken er ook steltlopers gezien te worden die pas in april/mei doortrekken, zoals Kleine- en Krombekstrandloper, Bosruiter en Rosse Grutto. In deze periode wordt ook wel balts gezien van Bontbekplevier en Kleine Plevier (max. 4). Tot op heden is van broeden niets gekomen, maar onmogelijk wordt dit zeker niet geacht.

Vermeldenswaard is het voorkomen van de volgende soorten:

Lepelaar	- april '84 & '86 en mei '87 een exemplaar
Rotgans	- december '84 een adult aanwezig
Zomertaling	- april '84 en '86 resp. 2 en 1
Witoogeend	- maart '87 1 onv. in sloot naast de ijsbaan
Strandplevier	- maart '85 1 ♀
Grote Gele Kwikstaart	- maart '85 1 ♀
Ortolaan	- mei '86 1 adult
Zie verder bijlage 1.	

Ontwikkelingen

Bij de gemeente Velsen bestaan plannen om een fietspad langs de Gruiters aan te leggen over de Velserdijk vanaf de Velserbroekpolder richting Spaarndam. De definitieve ligging is nog niet vastgesteld.

Daarnaast wordt al jarenlang gedacht aan een definitieve oplossing van het "woonbotenprobleem". Zoals al gemeld liggen in zijkanaal B een groot aantal, veelal illegale, woonboten, die direct of indirect leiden tot verstoring van vogels in de Gruiterspolder. Een van de mogelijkheden die overwogen wordt is het uitgraven van de Waal (dijkdoorbraak, zie figuur 2) en het

creëren van een woonboten-haven. Alle te legaliseren boten zouden komen te liggen in het noordelijk gedeelte van het zijkanaal. Hiermee zou verstoring van de Gruisers teruggedrongen kunnen worden.

Beheer

De bestaande waarden van de Gruisers zouden bij een gericht beheer verder uitgebouwd kunnen worden. Een eerste voorwaarde daarvoor is het bieden van een planologische bescherming, bijvoorbeeld door een beschermend bestemmingsplan of door het aanwijzen van het gebied als beschermd natuurmonument. Daarop vooruitlopend zou het gebied uitgeroepen kunnen worden tot "vrij vogelreservaat" (Vogelbescherming).

Een tweede voorwaarde is dat verstoring van het gebied voorkomen wordt. Een oplossing voor de aanwezigheid van woonboten zoals boven geschetst kan hiertoe een bijdrage leveren. Een fietspad over de bestaande weg langs de liniewal hoeft niet tot verstoring te leiden, indien voorkomen kan worden dat men het gebied kan betreden. Een andere situering van het fietspad zal zeer waarschijnlijk wel tot verstoring van de aanwezige vogels leiden.

Om de aantrekkelijkheid van het gebied voor vogels te vergroten zou gedacht kunnen worden aan de volgende inrichtings- en beheersmaatregelen:

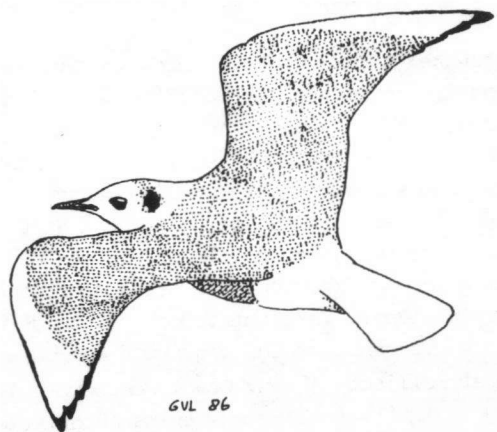
- Het creëren van een stuk met stenige/schelpachtige ondergrond. Nu reeds wordt er broedgedrag waargenomen van Kleine en Bontbekplevieren bij een dam met een kaal en stenig karakter. Bovendien zullen de Kluten die aan de overzijde van zijkanaal B in een akkergebied broeden door de aanleg van een golfterrein aldaar, verdwijnen. Door het in de nabijheid creëren van vervangende broedgelegenheid kan deze schaarse broedvogel wellicht blijven. Zowel Bontbekplevier als Kluut staan op de lijst van bedreigde en karakteristieke vogels in Nederland.
- Het langer handhaven van vochtige omstandigheden. Door het gebied pas in april te bemalen kunnen ook veel steltloper-soorten aangetrokken worden die in april en mei doortrekken.

Het handhaven van een relatief hoog slootpeil waardoor er een vochtig grasland ontstaat kan wellicht leiden tot vestiging van broedvogels als Gele Kwikstaart en Watersnip. Het gebied zal wel na juni gemaaid moeten worden en eventueel beweid om verruiging te voorkomen. Vanaf eind augustus zou de waterstand weer geleidelijk opgevoerd kunnen worden tot dat in oktober de wintersituatie wordt bereikt.

De Nota Ecologisch Beheer van de provincie biedt mogelijkheden om dit aangepaste beheer te realiseren.

Door het nemen van genoemde maatregelen kan het gebied van de Gruiters nóg interessanter worden dan het nu al is: een klein, maar waardevol graslandgebied.

Evert van Huijssteeden

Tekening: Guido van Leeuwen

Bijlage 1. Overige soorten Grueters (niet in tabel 2 genoemd)

Zomer Winter			Zomer Winter		
Dodaars	0	+	Visdiefje	+	-
Fuut	+	+	Houtduif	0	0
Aalscholver	0	+	Koekoek	0	-
Blauwe Reiger	+	+	Gierzwaluw	+	-
Lepelaar	0	-	Veldleeuwerik	+	+
Knobbelzwaan	0	+	Boerenzwaluw	+	-
Rotgans	-	0	Huiszwaluw	+	-
Grauwe Gans	-	0	Grote Gele Kwik	0	-
Nijlgans	0	+	Winterkoning	0	0
Zomertaling	0	-	Tapuit	0	-
Wilde eend	+	+	Merel	+	+
Tafeleend	0	+	Kramsvogel	-	+
Kuifeend	+	+	Koperwiek	-	+
Witooegeend	-	0	Grote Lijster	-	0
Grote Zaagbek	-	+	Snor	0	-
Bruine Kiekendief	0	-	Rietzanger	+	-
Blauwe Kiekendief	-	0	Bosrietzanger	+	-
Sperwer	-	0	Kleine Karekiet	+	-
Buizerd	0	0	Tjiftjaf	0	-
Boomvalk	0	-	Fitis	0	-
Torenvalk	+	+	koolmees	+	+
Patrijs	+	+	Pimpelmees	+	+
Fazant	+	+	Vlaamse Gaai	-	0
Kleine Plevier	+	-	Ekster	+	+
Strandplevier	0	-	Kauw	+	+
Kanoetstr.loper	-	0	Zwarte Kraai	+	+
Kleine Str.loper	0	-	Bonte Kraai	-	0
Krombekstr.loper	0	-	Huismus	+	+
Rosse Grutto	0	-	Ringmus	+	+
Wulp	-	0	Spreeuw	+	+
Groenpootruiter	+	-	Vink	0	+
Witgatje	-	0	Groenling	0	+
Bosruiter	0	-	Putter	0	+
Oeverloper	+	-	Kneu	+	0
Steenloper	-	0	Barnsijs	-	0
Stormmeeuw	0	+	Ortolaan	0	-
Kleine Mantel	0	0	Rietgors	+	0
Grote Mantel	0	+			

+: regelmatig voorkomend; 0: af en toe voorkomend; -: niet voorkomend.